

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA DE ARTE DIN TÂRGU-MUREȘ
ȘCOALA DOCTORALĂ

TEZĂ DE DOCTORAT

TEATRUL ȘI INTERVALELE ETICII.

„CAZUL“ MIHAIL SEBASTIAN

– REZUMAT –

Conducător științific:

Prof. univ. dr. habil. Sorin Ion CRIȘAN

Doctorand:

Florin Tiberius VASINIUC

Tîrgu-Mureș

2018

CUPRINS

MULȚUMIRI

INTRODUCERE

PARTEA I-A – INTERVALELE ETICII

1. „ARHÉ-TECTONICA“ VIEȚII ȘI A TEATRULUI

1.1. Etica și estetica artelor

1.1.1. Adevăr, intuiție, cunoaștere

1.1.2. Despre naturalizare și simulacru

1.1.3. Continuități și discontinuități ale eticii

1.2. Mutațiile dramei: de la text la spectacol

1.2.1. Literaritate vs. teatralitate

1.2.2. Scopul dialogului este dialogul însuși

1.2.3. Scena sau locul exhibării „fantasmelor“

2. INTERMEZZO - CONTINUITATE ȘI INOVARE ÎN ESTETICA SECOLULUI AL XIX-LEA

2.1. Etic și estetic – complementarități

2.2. „Arta înaltă“ și „viața spiritului“ la Titu Maiorescu

2.3. „Arta cu tendință“ și critica obiectiv-științifică la C. Dobrogeanu-Gherea

2.4. Drama – „cel mai înalt gen poetic“

3. CULTURĂ ȘI TEATRU ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

3.1. „Tânăra generație“ – cultură și ideologie

3.2. Despre etică și estetică în perioada interbelică

3.3. De la naturalism la formalism în arta scenică românească interbelică

3.3.1. Scenariile „europeismului“

3.3.2. „Teatrul fără adevăr nemijlocit nu se poate“

3.3.3. De la detaliul verist la „esențialul firii omenești“

3.3.4. Octav Botez: drama analitică vs. drama sintetică

- 3.3.5. Gheorghe Bogdan Duică – un maioreșcian
- 3.3.6. Felix Aderca – un modernist
- 3.3.7. Teatrul ca artă în devenire
- 3.3.8. Teatrul și teatralitatea negației.
- 3.4. Dramaturgia și împlinirile eticii
  - 3.4.1. Întoarcerea la timpul dintâi
  - 3.4.2. Când absurdul se hipertrofiază
  - 3.4.3. Teatrul „condiției umane“

PARTEA A II-A – „CAZUL“ MIHAIL SEBASTIAN

1. DESTIN ȘI CULTURĂ

- 1.1. În așteptarea ridicării cortinei
- 1.2. Canon, originalitate, etică
- 1.3. „Respirația mulțimii este indispensabilă“
- 1.4. În rândul Generației '27

2. LITERATURĂ ȘI MĂRTURISIRE. DESPRE O ETICĂ A AUTENTICITĂȚII

- 2.1. Un ucenic al diavolului?
- 2.2. Refuzul „rinocerizării“
- 2.3. Între două lumi
- 2.4. Feminitatea – o temă predilectă
- 2.5. „Cert gidian!“

3. TEATRUL – SPRE „FALIMENTUL GENURILOR PURE“

- 3.1. Spre „opera de artă totală“
- 3.2. „Să punem punct acestei superstiții a textelor“
- 3.3. De la teatrul ca literatură la viața pe platoul de joc

4. DESPRE TEATRU – TEORIE ȘI ANGAJARE

- 4.1. Scrierile sebastianiene – un „îndreptar“ teatrologic
- 4.2. Teatrul firesc, dar fără *mimesis*
- 4.3. Teatrul – o „artă de coincidențe“
- 4.4. Spectacolul magic al străzii
- 4.5. Critica – „facultatea de a mutila veridic“
- 4.6. Asupra dramaturgiei: de la admirația sinceră la polemica acidă

- 4.7. Printre actori
- 4.8. Seducția artelor

5. DRAMATURGIA IMPALPABILULUI

- 5.1. Jocuri, măști și simpli visători
- 5.2. Vis și utopie în *Jocul de-a vacanța*
- 5.3. *Steaua fără nume* – o lume a antitezelor
- 5.4. *Ultima oră* – „visul“ iese din umbră
- 5.5. *Insula* – un „departe“ oarecum accesibil

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

CUVINTE CHEIE:

teatru

critică teatrală

dramaturgie

estetică

etică

istorie culturală

TEATRUL ȘI INTERVALELE ETICII.

„CAZUL“ MIHAIL SEBASTIAN

Scopul cercetării noastre a constat în stabilirea unor legături care există între etică și estetică, între etică și arta teatrului. Cu precădere am avut în vedere teoria cu privire la arta teatrului, dar am utilizat și teme și motive întâlnite în alte domenii, cum sunt: istoria teatrului și a literaturii, estetica, filosofia, și critica literară.

În capitolul I al primei părți, „Intervalele eticii“, ne-am concentrat asupra unui ansamblu de concepte și idei care însoțesc etica, îi dau conținut și o condiționează în modul în care acționează atât în mediul social, cât și în spațiul literaturii și al artelor (implicit în cel al artelor spectacolului). Am încercat să arătăm că, pe de o parte, etica are legături solide cu morala, căreia îi dă contur, pe de altă parte se desprinde de aceasta, prin ieșirea în afara condiționărilor sociale, politice, ideologie, etnice ș.a.m.d. Așadar, în opinia noastră, etica ar fi un soi de garant al legilor și normelor perene ale umanității, în timp ce morala și-ar afla înțelesul în modalitățile de aplicare a cutumelor timpului în care trăim. De exemplu: dacă „iubirea de aproapele tău“ reprezintă o formă de manifestare a eticii, iubirea condiționată de apartenența la un grup social sau etnic poate fi considerată, în cel mai fericit caz, o normă morală supusă oricând transformării. Însă, și în cazul eticii am vorbit despre un „interval“ întrucât, atât din perspectiva cunoașterii, cât și din cea a existenței (adică a gnoseologiei și a ontologiei), ființa umana, cu tot ceea ce ea realizează – inclusiv arta căreia îi dă sens și semnificație – se găsește într-un permanent „între“, adică într-o stare miscibilă, de schimbare continuă a pozițiilor în raport cu un dat al existenței. Așadar, „intervalul“ privește mai curând ființa în manifestarea sa etică și mai puțin sau deloc o schimbare sau alterare a dimensiunii eticii. În anii interbelici ai Europei (inclusiv ai României), soluția nu a reprezentat-o consemnarea neutră a coșmarului în care lumea se pregătea să intre, ci avertizarea, o dată și încă o dată, cu privire la ceea ce implică derapajul moral și constrângerile ideologice, incompatibile cu o „realitate“ umană și cu principiile umanismului.

În teatru, modul în care etica își spune cuvântul este legat, în mod necesar, de două atribute esențiale ale reprezentației: dialogul (și dialogicul), pe de o parte, gestul și mișcarea, pe de altă parte. Cu aceasta reapare discuția în jurul a ceea ce reprezintă drama (considerată, în esență, începând cu Aristotel, ca acțiune) și ceea ce reprezintă teatralitatea, în lupta pe care o duce cu literaritatea. Cu alte cuvinte, vechea și neostoita discuție cu privire la specificitatea teatrului se strecoară și în stabilirea legilor „nescrise“, etice, să spunem, care fac ca teatrul să fie teatru și nu o altă artă.

În teatru, modelul și reprezentarea lui tind să se confunde și chiar să creeze o lume „pe dos“, în care cel privit nu mai este actorul decât prin incidența sau pretextul dramei care, la rândul-i, reclamă prezența unui spirit personal. Naturalizarea – și simulacrul, prin efect – constituie momentul de *inversiune*, de „topire“ a datelor estetice în noianul de elemente ale vieții. Astfel, acțiunea scenică, având o „ființă“ proprie, se adaptează fără rezerve la insolitul realității, făcând posibilă detașarea de însemnele contingentului (și ale unui seducător nominalism) sau, conform lui Kant, realizând *de-naturalizarea*. Tot astfel, la nivelul limbajului dramatic, *literaritatea* se retrage, lăsând locul *literalității*. Între interpretare și expresie se conturează o dispută a artei cu realul pe care refuză să-l reflecte și de la care vrea doar să împrumute elemente ale verosimilului. Cel care privește din sală devine pentru actor un „stimul“ cu ajutorul căruia se reia ritmul vital al reprezentației, cele două realități distincte, cotidiană și estetică, ducând la bun sfârșit dezideratul ontic al creației și al „scrierii“ împreună – prin dialog! – a limbajului teatral. Este vorba despre o aceeași scriere aparte pentru care pledase Platon, susținând impregnarea sufletului cu un adevăr pe care omul trebuie să-l apere până în ultima clipă de viață.

Pentru a înțelege mai bine modul în care a evoluat estetica artelor spectacolului în perioada interbelică, am considerat important să aducem în discuție, în cel de-al doilea capitol al primei părți, teoriile și conceptele vehiculate în spațiul românesc în secolul al XIX-lea și mai cu seamă în a doua jumătate a acestui secol, prin reprezentanții săi de seamă, Titu Maiorescu și Constantin Dobrogeanu-Gherea. La cel dintâi, arta are menirea de a se păstra în sfera „înaltă“ a spiritului (adică în spațiul iluziei și al ficțiunii) și de a atrage receptorul (spectatorul, în cazul teatrului) spre împlinirea unor idealuri. Semnalând raportul etic-estetic în arta teatrului, Maiorescu a fost influențat de ideile estetice ale lui Kant și Schopenhauer, sfârșind prin a discuta despre esența artei – o esență care ar constă în „iluzia“ pe care creația se clădește și, ca o consecință, în depărtarea „operei“ de realitatea imediată. O depărtare care o ferește și de acuzațiile de imoralitate, consideră criticul, în maniera sa „judecătorească“,

cum afirma Eugen Lovinescu¹. Mai precis, dacă subiectele autorului sunt luate din cotidian, acestea trebuie să fie absorbite, prin mijloacele artei, de lumea transcendentului, a ficțiunii și a imaginarului. La cel de-al doilea, C. Dobrogeanu-Gherea, frumosul artistic aparține lumii obiective, materiale, cu alte cuvinte coboară în concretul vieții; astfel, acesta conferă artei (implicit teatrului) un scop social și o dimensiune „istorică“. În ceea ce privește raportul dintre valoarea etică și cea estetică, Gherea se va fixa pe o poziție antisincretistă, respingând estetica metafizică și preferând o atitudine analitică, „obiectivă“, incipient materialistă. Luând din estetica lui Sainte-Beuve și din filosofia critică a lui Taine ceea ce i se pare „rezistent“, s-a preocupat de implicațiile sociale ale artei și de dimensiunea „istorică“ a creației.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea a apărut una dintre lucrările cele mai însemnate de estetică teatrală, *Teoria dramei*, semnată de Iosif Blaga, unchiul lui Lucian Blaga. Iosif Blaga considera drama ca fiind „cel mai înalt gen poetic“. Lucrarea, constituită, în fapt, ca un manual pentru uzul elevilor de liceu, pune în temă cu privire la noțiunile și conceptele fundamentale pe care se sprijină teatrul și cu precădere drama. De un interes deosebit considerăm a fi interpretarea tragicului și a tragediei, pe de o parte, și a dramei și a dramaticului, pe de alta. Între cele două, autorul formulează definiții corecte cu privire la comic și comedie. Prin acțiunile pe care le desfășoară, eroul „dramei propriu-zise“ poate fi: a) „un caracter obișnuit“, adică un personaj care tinde să tenteze limitele eroului tragic, dar fără a ajunge vreodată în ipostaza acestuia, din cauza unei voințe și a unui caracter care slăbesc pe măsură ce evenimentele evoluează și care se vor supune, până la urmă, principiilor universalului: cu acest tip de dramă nu se ajunge la sublim, ci doar la „frumosul obișnuit“ (natural sau, cum îl mai numește autorul, „real“); b) un caracter „puternic, sublim“, însă marcat de un „cusur“, apropiind drama mai mult de tragedie, dar neegalând-o, oferind un deznodământ diferit; c) „un caracter fără cusur“, reprezentând „idei și tendințe curate“.

În capitolul al III-lea al tezei, *Cultură și teatru în perioada interbelică*, am încercat să realizez o panoramă a vieții culturale și ideologice a anilor dintre cele două războaie mondiale. Astfel, cercetarea ne-a obligat să luăm distanță de impresiile create de o lume efervescentă, în plină schimbare, o lume dornică de a se afirma într-un mod cu totul diferit de cea de dinainte de Marea Unire. Un rol hotărâtor l-a jucat „tânăra generație“, compusă din personalități de primă mână, Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Mihail Sebastian și mulți alții, conduși, în multe aspecte și într-o formă nedemnă, spre o poziție extremistă,

---

¹ V. Eugen Lovinescu, *T. Maiorescu și contemporanii săi*, ediție îngrijită de Z. Ornea și Maria Simionescu, București, Editura Minerva, 1974, p. 44.

legionară. Să nu neglijăm faptul că noua generație de intelectuali, în marea ei majoritate, copleșită de emfaza „arhanghelilor“, nu făcea o notă discordantă într-un timp al mutațiilor și al disoluției reperelor morale, lăsându-se antrenată de crezuri fremătătoare, însă evanescente, de soluția unui naționalism brut și de idealurile unui colectivism prost înțeles, prin care se consfințea ca oportună segregarea pe criterii etnice și religioase. Orice fuziune între valorile umane și comportamentele sociale a fost din start anulată, fiind lăsat loc doar „dialecticii“ belicoase a rasismului. Cu toate acestea, mișcarea provocată de „tânăra generație“ va avea un impact decisiv asupra evoluției culturii și a vieții teatrale din România, fiind întronat un alt mod de a vedea arta, în acord cu evoluția fenomenului artistic european. Implicațiile ideologice, masive în această epocă, vor provoca reacții pro și contra față de o cultură și o literatură în plină renaștere. Un rol important l-a jucat „programul generației“, lansat de Eliade și intitulat *Itinerariu spiritual*. Se anunță cu mare pompă ideea „experiențialismului“ sau a „trăirismului“, infuzat de mentorul generației, profesorul de logică Nae Ionescu, ajuns în tabăra legionarilor, pe care îi va servi prin numeroase discursuri extremiste, ținute inclusiv *ex cathedra*.

Teatrul epocii interbelice se înscrie în aceeași tendință de căutare a autenticității pe care au manifestat-o restul artelor. În acord cu teatrul european, aflat în plină metamorfoză, se vor produce și în România mari schimbări în ceea ce privește atât punerea în scenă a spectacolelor, cât și arta actorului. Regizorul dobândește statutul de creator, cu un rol egal cu cel al dramaturgului și al actorului. Totodată, el devine un „pedagog“, având misiunea de a îndruma colectivele artistice, dar și de a le semnala direcțiile noi de evoluție a creației scenice. Fiind „pedagog“, țintește inevitabil atitudinea spectatorilor, punându-i în gardă cu privire la rolul lor.

În această parte a tezei, am urmărit câteva direcții teatrale teoretice, care au menținut interesul pentru implicațiile eticii și pentru dialogul sau chiar disputa dintre adepții naturalismului și cei ai formalismului, care, încet-încet, își făcea simțită prezența și în artele spectacolului din România. Un loc aparte îl ocupă teoria „sincronismului“ și a „mutației valorilor“ la Lovinescu, pe care îl considerăm hotărâtor în ceea ce privește modernitatea României și modernismul în literatura și artele de la noi. Critica sincronică presupune delimitări și precizări atât în legătură cu modernismul, cât și cu elementul etnic, tradițional, al unei culturi, nefiind, în opinia lui Lovinescu, defel „antinațională“. În acest sens, imitația evidențiată de critic și spre care și-au îndreptat armele adversarii săi, reprezintă, de fapt, o formă a „originalității“, adică „invenție“, iar aceasta „nu e nici ea, în genere, decât o

încrucișare de imitații în care intră, totuși, și un element personal.“ Acest „element personal“ este dat de modul în care se oglindește obiectul străin, imitat, dar și de maniera în care formele artistice și de gândire prind rădăcini pe un nou teren de creație. Iar totul se înscrie în teoria sa cu privire la mutația valorilor estetice.

Pentru această perioadă interbelică ne-a reținut atenția un critic aproape uitat, Octav Botez, care, la o lectură atentă se dovedește a fi un spirit analitic de excepție. La el găsim împărțirea dramei în cele două formule care vor face carieră în secolul XX, drama analitică și drama sintetică, prima întoarsă spre trecut și a cărei acțiune începe înainte de ridicarea cortinei (ceea ce spectatorul vede pe scenă fiind, în realitatea, consecința sau procesul unor fapte care au avut deja loc), a doua (drama sintetică) a cărei acțiune începe abia în momentul ridicării cortinei, spectatorul fiind martorul unor evenimente care se nasc sub privirea sa. *Cursul de estetică literară* a lui Botez reprezintă un veritabil îndreptar de estetică teatrală, în care drama, scena și publicul reprezintă un tot care dă sens și semnificație fenomenului spectacular. Genul dramatic este înțeles de Botez prin funcția spectaculară a pieselor și prin raporturile pe care reprezentația le întreține cu publicul. În „prelegerile“ sale, criticul a preluat o manieră obiectivă de analiză a textelor dramatice, fiind atras de teatrul lui Ibsen, care „a creat personaje de un profund adevăr psihologic“, îndoindu-se de creația lui Bernard Shaw, care „nu izbutește [...] să te emoționeze“ și gustând cu anevoie din piesele lui Pirandello, „care sunt prea des șarade obscure și anevoie de descifrat“. Pe măsură ce sunt descrise particularitățile artei dramatice, criticul avansează câteva concepte care au fost deja evidențiate de estetica timpului: *reprezentabilitatea* și *vizualitatea* operei teatrale, desfășurarea acțiunii într-un spațiu și timp comun cu cel al publicului, dinamismul „intens și rapid“ al jocului scenic etc. Înzestrat cu o putere sintetic-analitică, Botez a constatat că prin simultaneitatea timpului dramatic (propriu creației literare) și a duratei scenice, se creează „iluzia continuității“ actelor și a acțiunii piesei, în timp ce prin suprapunerea de spații – a spațiului teatral, propriu ariei de joc, și a celui dramatic, aflat în afara scenei –, spectatorul „migrează“ involuntar între lumi diferite.

În această parte a tezei am mai discutat despre teoriile lui Blaga, Bogdan-Duică și Tudor Vianu, în completarea unui tablou al exegezei teatrale din care, cu bună știință, am eliminat nume de referință, cum ar fi cel al lui Camil Petrescu. De ce? Pentru că dacă Octav Botez beneficiază de foarte sumare referințe critice, despre opera teoretică a lui Camil Petrescu s-a scris enorm, noi neavând decât puțința de a relua idei care deja au fost vehiculate. Oricum, în continuarea cercetării noastre, cel mai probabil, vom acorda un capitol relației

dintre etic și estetic în scrierile teoretice ale lui Camil Petrescu. În fine, Tudor Vianu și lucrarea sa, *Arta actorului*, este prezent în analiza noastră, pentru a releva relația dintre „model“ – adică opera dramatică – și „copia sa“ – acțiunea întrupată de personaje. Din scrierile interbelice ale lui Eugen Ionescu ne-am oprit doar la *Nu*, în care considerăm că se găsesc, în esență, elementele formatoare ale poeziei teatrale a autorului, dar și evidența unei teatralități atât la nivelul formei cât și la cel al expresiei. În *Nu*, efectul pervers al comentariului – ambiția de a surpa prin frondă și nihilism întregul eșafodaj al analizei, o frondă de care autorul a fost conștient și pe care a adoptând-o aproape programatic – constă într-o implicită interogare a statutului operei și a sensului pe care îl mai are critica, în general, dar și în negarea ei, în particular, în prelungirea atâtor preocupări similare. Vulcănescu observa la Ionescu o cuplare a necesității criticii cu imposibila realizare a obiectivelor ei, ceea ce ne face atenți la posibilitatea existenței unei fracturi logice (și tragice) între analiză și obiectul analizei. O fractură care se constituie ca suport pentru un întreg demers creator.

Din dramaturgia interbelică am selectat câțiva scriitori care au impus, prin formule teatrale racordate la structuri în care predomină poeticul. Astfel, am exemplificat cu *Lupii de aramă*, oratoriul literar-dramatic al lui Adrian Maniu, *Omul cu mârtoaga* și *Capul de rățoi*, piesele lui George Ciprian și, din nou un autor pe care istoria teatrului și a dramaturgiei l-a ocolit, Petre Hossu, un „descendent“ blagian, căruia am încercat să-i schițăm o fișă de autor.

Partea a doua a tezei este consacrată unui studiu de caz, operei, ideologiei, condiției social-culturale-teatrale a unuia dintre cei mai de seamă scriitori ai perioadei interbelice, Mihail Sebastian. Acesta poate fi considerat un scriitor canonic numai în măsura în care luăm în considerare aspecte ale vieții sale literare și culturale într-un context al vieții sociale și ideologice interbelice. Izolat de „întâmplarea“ vieții sale, de implicațiile și conotațiile scrierilor sale, Sebastian riscă, așa cum afirma și Mihai Iovănel, să rămână un scriitor de raftul doi. Mihail Sebastian nu s-a dezis niciodată de opțiunile sale etice, de poziția sa morală, de prietenii săi, de mentorii săi (și aici ne gândim, înainte de toate, la Nae Ionescu), chiar dacă aceasta i-a adus un deficit de imagine și – chiar și astăzi, după atâția ani – trezește nesfârșite umori și reacții polemice.

Întrebarea de fond este: a fost sau nu a fost Sebastian un simpatizant al extremei drepte? Cu toate argumentele care pot fi aduse unui alt răspuns, considerăm că singurul care să respecte adevărul este: NU. Nu a fost un simpatizant al legionarilor (nici nu avea cum, condiția sa de evreu, îl poziționa radical în polul opus), dar nu s-a putut îndepărta de prietenii săi, în care credea și pe care îi credita ca intelectuali de frunte ai României. Articolele care îl

incriminează sunt cele ale perioadei de tinerețe, în care încerca să-și facă loc printre membrii grupării *Criterion*. Or, dacă citim paginile de jurnal de după 1932, vom vedea că scriitorul s-a detașat cu fermitate de orice ideeație extremistă, legionară. Autorul s-a aflat toată viața între două lumi, între două moduri de a fi, între două etnii ș.a.m.d. Ezitățile sale, erorile sale, exclamațiile sale nu au fost nimic altceva decât moduri personale de a se cunoaște și de a se afirma, forme ale unei angoase ilustrate uneori firesc, alteori surprinzător. Promotor sau nu al culturii evreiești, Sebastian a separat și, totodată, a unit în scrierile sale teoretice aspirațiile etice și estetice, etnice și cele europeniste, tradiționaliste și moderniste. Într-un mediu în care, cu o afirmație din 1927 a militantului antifascist Julien Benda, „sentimentul național, devenit popular, a luat cu precădere formă de orgoliu național, de susceptibilitate națională“, dorește (și, în mare măsură, izbutește) ca judecata să nu-i fie alterată și, mai cu seamă, să nu se lase condusă de valul noilor ideologii.

Scrierile lui Sebastian, atât cele romanești, cât și cele de teatru sau de publicistică, sunt rodul nevoii sale de a se confesa, de a se mărturisi în toate detaliile sufletului. El s-a aflat mereu între două lumi, care, fiecare în parte, l-a acceptat și l-a respins. În fiecare loc în care s-a aflat, autorul a căutat să se înțeleagă pe sine și pe cei din jur. Astfel, apar teme recurente în scrierile sale, cum este cea a feminității. În piesele sale (ca și în romane, de altfel), în existența personajelor masculine intervin, salvator, personajele feminine, cele care vor scoate la lumină și ceea ce pentru o întreagă lume e greu sau imposibil de zărit. Înlăturând, din viață și din artă, soluțiile vagi, neclare și poziționându-se vertical în fața semenilor, prin atitudine și judecăți de valoare, scriitorul trăiește profund și nedisimulat fiecare întâmplare a existenței, dă conținut și sens fiecărei idei și dă glas fiecărui crez. De aceea, putem spune că destinul său se întretaie cu cel al personajelor sale teatrale: Ștefan Valeriu din *Jocul de-a vacanța* – odată cu dorința de a ieși din contingent și de a ajunge la o simbioză cu (și la o pierdere a identității în) elementele „naturale“ ale vieții, lipsite de echivoc –, profesorul Marin Miroiu din *Steaua fără nume* – predispus la visare și respingând orice formă de trivialitate –, în fine, Alexandru Andronic din *Ultima oră* – un alt visător neadaptat funciar la asperitățile vieții și la constrângerile la care îl supun relațiile cu semenii.

O însemnătate aparte o joacă *Jurnalul* lui Sebastian, atât în economia întregii opere literare a scriitorului, cât și în cea a vieții culturale și sociale a perioadei interbelice. Interesul tezei noastre, însă, s-a concentrat pe publicistica sebastianiană și pe creația dramaturgică. Din primele, răzbate o preocupare, dar și o competență cu privire la câteva direcții estetice însemnate, în strânsă corelare cu câteva repere etice de la care nu s-a abătut: 1. definirea

teatrului, pe urmele lui Wagner, ca „artă totală“; 2. considerarea artei scenice care primordiale în scrierea unei opere dramatice; 3. „falimentul genurilor pure“ care nu se manifestă doar în literatură, ci și în teatru, prin sincretismul artelor; 4. teatralitatea strecurată cu abilitate la nivelul expresiei; 5. respingerea *mimesis*-ului și a formelor de teatru „veriste“, însoțită de jocul lucid al actorilor; 6. rolul major jucat de teatru în societate, ca „artă de coincidențe“, cum afirmă autorul Pe scurt, putem spune că scrierile publicistice ale lui Sebastian se constituie ca un adevărat „îndreptar“ teatrologic. În cronicile sale dramatice, scriitorul s-a manifestat cu franchețe totală, adeseori cu ironie sau chiar cu cinism, nelăsându-se înșelat de gustul publicului, gust pe care l-a amendat adeseori. Spre scenele Parisului, a privit cu admirație, dar nu a înțeles repertoriul din țară care, de multe ori, prelua fără discernământ titluri care au adus succes Occidentului. Articolele sale sunt, de fapt, articole-dezbateri, dorind să trezească la realitate o lume edulcorată și mulțumită cu o stare de continuă amăgire. Să amintim aici de influența pe care a jucat-o asupra traseului teatral a lui Sebastian dramaturgia lui Ibsen, cu problematica perenă pe care acesta a sădit-o în personajele sale. În raport cu actorii, Sebastian s-a manifestat, din nou, cu o uluitoare sinceritate, nelăsându-se păcălit de retorica unora, de celebritatea altora sau de interese de grup. Dar scriitorul nu a fost doar un abil cronicar dramatic, ci și un cronicar muzical și plastic de o reală competență. De altfel, e de notorietate faptul că Sebastian a fost un meloman care petrecea multe ore în sălile de concert și în fața radioului, la emisiunile muzicale.

Aceasta nu înseamnă că autorul ar fi neglijat cu totul „jocul“ insolit al solitudinii și al monologului. Dimpotrivă, personajele pieselor și romanelor sale au o anumită propensiune spre izolare, spre o renunțare la însemnele cotidianului și o tendință de a se ascunde în „colțurile“ liniștite ale vieții. Astfel, ele se transformă într-un soi de „êtres de papier“ (Roland Barthes) dedicate solilocviului. Alteori, ca semn al însingurării și al angoasei generate de „maladiile“ contemporaneității, eroii lui Sebastian cad în accese de mizantropie, fără a le fi amenințată luciditatea cugetului. Forma în care viața este evaluată de scriitor ne dezvăluie atât criza identitară a personajelor, cât și dorința lor inconștientă (sau anevoie conștientizată) de a da înapoi din fața unei existențe cotidiene marcate de mediocritate.

Scriindu-și opera, Sebastian a trebuit să se confrunte, înainte de toate, cu o lume destrămată, aruncată în plină devenire istorică, fiind obligat să *vadă* ceea ce se întâmplă în jurul său, adică să privilegieze privirea și *entelehia* pe care aceasta o însuflețește. Aproape îndrăznim să spunem că doar în acest fel – printr-o teribilă agresare a văzului – Sebastian a avut posibilitatea să reflecte realitatea contingentă, pentru sine și pentru ceilalți, cu minime

efecte literaturizante. Pe de altă parte, textele sebastianiene ne dezvăluie o intenție pur fenomenologică a autorului: condeiul nu mai este folosit pentru a umple cu sens o stare de fapt sau pentru a transforma ficțiunea cotidiană într-un discurs dramatic semnificativ. Accentul este pus, în cazul său, pe un prezent continuu și pe mesajul existențial al ideilor, am spune: un mesaj eliberat de constrângerile trecutului sau de aspirațiile viitorului. Astfel, Sebastian lasă evenimentelor totală libertate de a se exprima – *de a se rosti!* –, cu toate riscurile și cu toate consecințele „mortifere“ ale deciziei luate.

În dramaturgia lui Sebastian descoperim precipitate ideile vehiculate de autor în scrierile teoretice. Și în toate răzbate ideea de joc. *Jocul* ca formă de protest face posibilă ieșirea în afara trivialităților citadine. Astfel, sunt amendate normele și convenționalismul care nu mai țin seama de năzuințele intime ale omului. Jocul este „o nouă perspectivă a lucrurilor, un fapt de libertate“ și, mai cu seamă, prin ieșirea din propria individualitate, „un fapt de uitare personală.“ Fiind, cu expresia autorului, „o pășire dincolo“ de sine, jocul îngăduie refacerea priorităților vieții și, prin aceasta, validarea visului (a imaginarului, a fantasmelor!) ca realitate *impalpabilă*. Găsim aici inclusă o perspectivă poetică a teatrului, pe care autorul o susținuse teoretic în cronicile la spectacole și o exersase practic în toate piesele sale.

Însă în spatele gratuității jocului în care se angrenează personajele, se găsesc mari probleme ale ființei: singurătatea, iubirea, neîmplinirea, dialectica bine-rău, moral-imoral, dorința de a o rupe cu lumea ignobilă în care trăiesc și de a evada într-un spațiu de dincolo de orașul (sau târgul) în care își duc viața. Astfel, *Jocul de-a vacanța* se constituie ca o piesă în care visul și utopia sunt legate de ideea autenticității trăirii, a vieții. Și chiar dacă eroii știu că realitatea îi va aduce la condiția (individuală, socială, intimă) de la care au plecat, ei totuși duc până la capăt exercițiul lui „cum ar fi dacă“, aproape ca într-o scenă de dramaterapie. În *Jocul de-a vacanța*, piesă terminată în 1936 și pusă în scenă doi ani mai târziu, „este sugerată o lume pe care, într-un fel sau altul, majoritatea eroilor caută să nu și-o amintească.“ Piesa se desfășoară fără mari surprize, fiind convingătoare prin simbolurile utilizate, în ciuda acțiunii limitate, chiar banale pe care scriitorul a căutat să grefeze adevăruri semnificative. Ca urmare, este adusă în discuție o realitate rebarbativă, cu care fiecare erou s-a confruntat cândva și căreia s-au decis cu toții, măcar pentru o vreme, să-i întoarcă spatele. Idealurile eroilor sunt greu vizibile, abia se strecoară printre cuvinte, într-un dialog în aparență banal, în replicile lipsite de entuziasm, în liniștea după amiezilor. Or, vremelnicia visării își va spune până la urmă cuvântul, impactul întâmplărilor cotidianului asupra vieții lor fiind de neocolit, în ciuda

efortului nemăsurat de a se desprinde de realitate. Reveria este însărcinată să edulcoreze existența cenușie a personajelor, dar tot ea, în clipa în care vacanța ia sfârșit, în loc să-i vindece de suferința inadapării, îi lasă în urmă la fel de nepregătiți și de infirmi sufletește ca în prima zi de vacanță.

În *Steaua fără nume* avem o lume a antitezelor, în care profesorul Miroiu se desprinde, prin lecturile sale, de spațiul mundan, căutând înțelesurile cu privire la sine și la ceilalți în constelații, acolo de unde pare să fi coborât, pentru o clipă Mona. Desigur, personajele și acțiunile la Sebastian sunt puternic simbolizate și, la fiecare frază, spectatorul (sau cititorul) este invitat să caute sensul și semnificațiile ascunse în spatele cuvintelor. Făcând un pas înainte pe calea abstractizării, Sebastian ajunge cu *Steaua fără nume* la reluarea unor stereotipii dramatice și la creionarea de personaje tip, ușor recunosibile, care creează un efect comic lipsit de stridențe, corespondent celui întâlnit în piesele lui Caragiale.

Cu *Ultima oră*, Sebastian deschide o breșă în lumea concretă din care provine, punând degetul pe „rana deschisă” a societății, pe turpitudinile și lipsa de moralitate care riscau să se întindă ca o pecingine. Piesa *Ultima oră*, scrisă înainte de încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, este structurată pe un fundal de farsă, păstrând în subsidiar o undă poetică și insistând pe analiza tipurilor psihologice, așa cum a procedat, de altfel, în aproape întreaga sa opera dramaturgică, romanescă și confesivă. Senzațiile personajelor sunt cele care semnifică în mod esențial, dând întregii piese o atmosferă de nefiresc. Raționalist – raționalist cartezian, am fi tentați să spunem –, Sebastian pretinde personajelor o atitudine lucidă, chiar dacă viața le invită să privilegieze trăirile instinctive. Dacă în *Steaua fără nume*, „decaparea” realității a adus în fața noastră visele împânzite de idealuri ale personajelor, în *Ultima oră*, aparențele ascund mobilități nedemne și un trecut măcinat de fapte ignobile, gregare, plasând inefabilul existenței într-un al doilea rând. Presa și cuvântul tipărit sunt demistificate, autorul, prin personajul său, Andronic, recurgând la o formulă detectivistă de căutare și scoatere la iveală a adevărului.

În fine, în *Insula* descoperim că „visul” sau, mai bine, spațiul utopic nu reprezintă un loc imposibil, ci doar un „departe” oarecum accesibil; aceasta vrea să însemne că doar noi oamenii ridicăm ziduri în calea atingerii idealului de bine. Altfel spus, împlinirile eticii sunt posibile, însă, din nefericire, mereu amânate.

Întreaga creație a lui Sebastian se constituie ca emblematică pentru o epocă în care au predominat căutările, dorința de înnoire, ezitățile și erorile, victoriile și înfrângerile, visele și realitatea crudă, arta și ideologia, etica și estetica.

BIBLIOGRAFIE

I. Bibliografie generală

I.1. Cărți

- ADERCA, Felix, *Contribuții critice*, vol. I: *Mărturia unei generații*, ediție, prefață și note de Margareta Feraru, București, Editura Minerva, 1983.
- ADERCA, Felix, *Mic tratat de estetică sau Lumea văzută estetic*, București, Editura „Ancora” S. Benvenisti & Co., [1929].
- ADORNO, Theodor W., *Minima moralia. Reflecții dintr-o viață mutilată*, traducere din limba germană de Andrei Corbea, București, Grupul Editorial ART, 2007.
- ADORNO, Theodor W., *Teoria estetică*, traducere din limba germană de Andrei Corbea, Gabriel H. Decuble, Cornelia Eșianu, coordonare, revizie și prefață de Andrei Corbea, Pitești, Editura Paralela 45, 2005.
- ANTONESCU, Nae, *Reviste din Transilvania*, Biblioteca Revistei Familia, Oradea, 2001.
- ANTONESCU, Nae, *Scriitori uitați*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980.
- ARISTOTEL, *Poetica*, studiu introductiv, traducere și comentarii de D.M. Pippidi, ediția a III-a îngrijită de Stella Petecel, București, Editura IRI, 1998.
- ARTAUD, Antonin, *Teatrul și dublul său*, urmat de *Teatrul lui Séraphin* și de *Alte texte despre teatru*, în românește de Voichița Sasu și Diana Tihu-Suciu, postfață și selecția textelor de Ion Vartic, ediție îngrijită de Marian Papahagi, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1997.
- BACHELARD, Gaston, *Poetica spațiului*, traducere de Irina Bădescu, prefață de Mircea Martin, Pitești, Editura Paralela 45, 2005.
- BAHTIN, Mihail, *Problemele poeziei lui Dostoievski*, în românește de S. Recevski, Editura Univers, București, 1970.
- BAUDRILLARD, Jean, *L'échange symbolique et la mort*, Paris, Éditions Gallimard, 1976.
- BAUDRILLARD, Jean, *Simulacres et simulation*, Paris, Éditions Galilée, 1981.
- BĂDĂRĂU, George, *Modernismul interbelic*, Iași, Editura Institutul European, 2005.
- BĂLĂEȚ, Dumitru, *Radu Ionescu – un fiu al fantasmei*, București, Editura Minerva, 1985.
- BENDA, Julien, *Trădarea cărturarilor*, traducere din franceză de Gabriela Creția, București, Editura Humanitas, 2017.
- BERDIAEV, Nicolai, *Adevăr și revelație. Prolegomene la critica revelației*, traducere, note și postfață de Ilie Gyursik, Editura de Vest, Timișoara, 1993.

- BERGSON, Henri, *Introducere în metafizică*, traducere de Diana Morărașu, Institutul European, Iași, 1998.
- BERKELEY, George, *Teoria vederii. Eseu cu privire la o nouă teorie a vederii. Teoria vederii justificată și explicată*, traducere și note de Anda Opreșor Fournel, studiu introductiv de Anda Opreșor Fournel și Ion Copoeru, ediție îngrijită de Ion Copoeru, Editura IRI, București, 2006.
- BLAGA, Lucian, *Trilogia cunoașterii*, [notă asupra ediției de Dorli Blaga], Editura Humanitas, București, 2013.
- BLAGA, Lucian, *Trilogia valorilor*, București, Editura Humanitas, 2014.
- BLAGA, Lucian, *Zări și etape*, Editura Minerva, București, 1990.
- BLANCHOT, Maurice, *Cartea care va să fie*, traducere din franceză de Andreea Vlădescu, EST-Samuel Éditeur, București, 2005.
- BLECHER, Max, în *Vizuirea luminată: jurnal de sanatoriu*, ediție îngrijită de Florin Ioniță, București, Editura Art, 2009.
- BLOOM, Harold, *Canonul occidental. Cărțile și Școala Epocilor*, ediția a II-a, într-o nouă versiune, traducere din limba engleză de Delia Ungureanu, prefață de Mircea Martin, Grupul Editorial Art, București, 2007.
- BOURDIEU, Pierre, *Regulile artei. Geneza și structura câmpului literar*, traducere de Bogdan Ghiu și Toader Saulea, Editura Univers, București, 1998.
- CAMUS, Albert, *Eseuri*, antologie, traducere și cuvinte introductive de Modest Morariu, Editura Univers, București, 1976.
- CASSIRER, Ernst, *Eseu despre om. O introducere în filosofia culturii umane*, traducere de Constantin Cosman, București, Editura Humanitas, 1994.
- CĂLINESCU, George, *Enigma Otiliei*, București/Chișinău, Editura Litera Internațional, 2001.
- CĂLINESCU, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, ediție și prefață de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1982.
- CĂLINESCU, Matei, *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, traducere din engleză de Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, traducerea textelor din „Adenda“ (2005) de Mona Antohi, postfață de Mircea Martin, Iași, Editura Polirom, 2005.
- CĂLINESCU, Matei, *Eugène Ionesco. Teme identitare și existențiale*, București, Editura Humanitas, 2017.
- CĂLINESCU, Matei, *Un fel de jurnal (1973-1981)*, Editura Humanitas, București, 2016.
- CERNAT, Paul, *Avangarda românească și complexul periferiei: primul val*, București, Editura Cartea Românească, 2007.
- CERNAT, Paul, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, București, Editura Art, 2009.
- CIOCĂRLIE, Livius, *Paradisul derizoriu. Jurnal despre indiferență*, Editura Humanitas, București, 1993.
- CIOCULESCU, Simona, *Printre cărți și manuscrise*, București, Muzeul Literaturii Române, 2005.

- CIORAN, Emil, *12 scrisori de pe culmile disperării, însoțite de 12 scrisori de bătrânețe și alte texte*, [Dosar], Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, nr. 12, 1995.
- CIORAN, Emil, *Ispita de a exista*, traducere din franceză de Emanoil Marcu, București, Editura Humanitas, 2002.
- CIORAN, Emil, *Schimbarea la față a României*, București, Editura Humanitas, 1990.
- CIORAN, Emil, *Singurătate și destin. Publicistică 1931-1944*, cu un cuvânt înainte al autorului, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Editura Humanitas, 1991.
- CIPRIAN, George, *Măscărici și mângălici*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958.
- COMPAGNON, Antoine, *Antimodernii. De la Joseph de Maistre la Roland Barthes*, traducere din limba franceză de Irina Mavrodin și Adina Dinițoiu, prefață de Mircea Martin, București, Editura Art, 2008.
- CONSTANTINESCU, Pompiliu, *Scrieri*, vol. 6, ediție îngrijită de Constanța Constantinescu, cu o prefață de Victor felea, București, Editura Minerva, 1972.
- CONSTANTINIU, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a IV-a, revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2008.
- COȘERIU, Eugeniu, *Introducere în lingvistică*, traducere de Elena Ardeleanu și Eugenia Bojoga, cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Editura Echinox, Cluj, 1995.
- COȘERIU, Eugeniu, *Istoria filozofiei limbajului. De la începuturi până la Rousseau*, ediție nouă, augmentată de Jörn Albrecht, cu o remarcă preliminară de Jürgen Trabant, versiune românească și indice de Eugen Munteanu și Mădălina Ungureanu, cu o prefață la ediția românească de Eugen Munteanu, Editura Humanitas, București, 2011.
- CRAINIC, Nichifor, *Nostalgia paradisului*, Editura Cugetarea, București, [1940].
- CRIȘAN, Sorin, *Sublimul trădării. Pentru o estetică a creației teatrale*, Editura Ideea Europeană, București, 2011.
- CROCE, Benedetto, *Estetica privită ca știință a expresiei și lingvistică generală. Teorie și istorie*, traducere de Dumitru Trancă, studiu introductiv de Nina Façon, Editura Univers, București, 1971.
- CROHMĂLNICEANU, Ov.S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. III: *Dramaturgia și critica literară*, București, Editura Minerva, 1975.
- DANTO, Arthur C., în: *Transfigurarea locului comun. O filozofie a artei*, traducere și note de Vlad Morariu, Editura Design & Print, Cluj, 2012.
- DEBORD, Guy, *Societatea spectacolului. Comentarii la societatea spectacolului*, traducere de Ciprian Mihali și Radu Stoenescu, prefață de Radu Stoenescu, Editura EST-Samuel Tastet Éditeur, București, 2001.
- DOBROGEANU-GHEREA, Constantin, *Studii critice*, vol. I, ediție adnotată și comentată de Horia Bratu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956.
- DOBROGEANU-GHEREA, Constantin, *Studii critice*, antologie, prefață și tabel cronologic de Z. Ornea, București, Editura Minerva, 1976.
- DOCTRINELE partidelor politice*, ediție îngrijită și note de Petre Dan, București, Editura Garamond, 1996.

- DUFRENNE, Mikel, *Fenomenologia experienței estetice*, cuvânt înainte și traducere de Dumitru Matei, București, Editura Meridiane, 1976.
- ELIADE, Mircea, *Memorii (1907-1960)*, vol. I, ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1991.
- ELIADE, Mircea, *Oceanografie*, București, Editura Humanitas, 2008.
- ELIADE, Mircea, *Profetism românesc*, vol. 1: *Itinerariu spiritual; Scrisori către un provincial; Destinul culturii românești*, București, Editura Roza Vânturilor, 1990.
- ELIADE, Mircea, *Profetism românesc*, vol. 2: *România în eternitate*, București, Editura Roza Vânturilor, 1990.
- ELIADE, Mircea, *Solilocvii*, ediția a 2-a, București, Editura Humanitas, 2008.
- EMPSON, William, *Șapte tipuri de ambiguitate*, traducere, prefață și note de Ileana Verzea, București, Editura Univers, 1981.
- ESQUENAZI, Jean-Pierre, *Sociologie ds publics*, Paris, Éditions La Découvertes, 2009.
- FAIRCLOUGH, N., GRAHAM P., LEMKE J., WODAK R., *Critical Discourse Studies*, vol. 1, nr. 1, 2004, pp. 1–7.
- FOUCAULT, Michel, *Hermeneutica subiectului. Cursuri la Collège de France (1981-1982)*, ediție îngrijită de Frédéric Gros sub îndrumarea lui François Ewald și a lui Alessandro Fontana, traducere din limba franceză de Bogdan Ghiu, Editura Polirom, Iași, 2004.
- FRANCE, Anatole, *Grădina lui Epicur*, în românește de Raul Joil, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983.
- FREUD, Sigmund, *Opere esențiale*, vol. 1: *Introducere în psihanaliză*, traducere din germană de Ondine Dăscălița, Roxana Melnicu, Reiner Wilhelm, notă asupra ediției de Raluca Hurduc, note introductive de Roxana Melnicu, București, Editura Trei, 2009.
- FREUD, Sigmund, *Opere esențiale*, vol. 2: *Interpretarea viselor*, traducere din germană de Roxana Melnicu, notă asupra ediției de Raluca Hurduc, București, Editura Trei, 2009.
- FRIEMAN, Melvin J., *Stream of Consciousness: A Study in Literary Method*, Yale University Press, New Haven, 1955.
- GEORGESCU, Paul, *Părerii literare*, București, Editura pentru literatură, 1964.
- GIDE, André, *Falsificatorii de bani*, traducere din limba franceză de Mihai Murgu și Ileana Cantunari, București, Editura RAO, 2016.
- GOMBROWITZ, Witold, *Jurnal*, vol. I: 1953-1956, traducere din limba polonă de Olga Zaicik și Cristina Godun, Editura RAO, București, 2007.
- GOYTISOLO, José Augustín, *Pașii vânătorului*, traducere de Aurel Covaci, prefață de Andrei Ionescu, Editura Univers, București, 1986.
- HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich, *Fenomenologia spiritului*, traducere de Virgil Bogdan, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1965.
- HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich, *Prelegeri de estetică*, traducere de D.D. Roșca, vol. II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966.
- HEIDEGGER, Martin, *Despre eterna reîntoarcere a aceluiași*, traducere din limba germană de Lucian Ionel, Editura Humanitas, București, 2014.

- HERGYÁN, Tibor, *Confesiunea în romanul românesc interbelic*, Editura Tractus Arte, București, 2012.
- HITCHINS, Keith, *România 1866-1947*, ediția a IV-a, traducere din engleză de George G. Potra și Delia Răzdolescu, București, Editura Humanitas, 2013.
- HOLBAN, Anton, *Testament literar*, București, Editura Eminescu, 1985.
- HOLBAN, Anton, *Ioana*, București, Editura Minerva, 1984.
- HOLBAN, Anton, *O moarte care nu dovedește nimic*, București, Editura Minerva, 1987.
- HOSSU, Petre, *Despre condiția umană*, ediție îngrijită de Andrei-Justin Hossu, postfață de Gh. Vlăduțescu, București, Editura Academiei Române, 2008.
- HĂULICĂ, Dan, *Critică și cultură*, Editura pentru Literatură, București, 1967.
- IANOȘI, Ion, *O istorie a filosofiei românești – în relația ei cu literatura*, Cluj, Editura Apostrof, 1996.
- IANOȘI, Ion, *Estetica*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.
- IBRĂILEANU, Garabet, *Opere*, vol 2, ediție critică de Rodica Rotaru și Al. Piru, prefață de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1975.
- IOAN, Augustin, *Arhitectura memoriei. Noua frontieră a spațiului sacru*, Editura Igloo, București, 2013.
- IONESCO, Eugène, *Antidoturi*, traducere de Marina Dimov, București, Editura Humanitas, 1993.
- IONESCO, Eugène, *Nu* [postfață de Mircea Vulcănescu], Editura Humanitas, București, 1991.
- IONESCU, Nae, *Curs de metafizică*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Editura Humanitas, 1995.
- IONESCU, Nae, *Individul religios. Prelegeri de filosofia religiei*, ediție revizuită și adăugită, studiu introductiv și note de Lucian Pricop, București, Editura Cartex, 2017.
- IVAȘCU, George, *Din istoria teoriei și a criticii literare românești. 1812-1866*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1967.
- IONESCU, Nae, *Prelegeri de filosofia religiei*, ediție îngrijită, notă asupra ediției și indice de Marta Petreu, Cluj, Biblioteca Apostrof, 1994.
- JANIK, Allan; TOULMIN, Stephen, *Viena lui Wittgenstein*, traducere și note de Mircea Flota, București, Editura Humanitas, 1998.
- JANKÉLÉVITCH, Vladimir, *Curs de filozofie morală*, text stabilit, adnotat și prefațat de Françoise Schwab, traducere de Adrian Șerban, Editura Polirom, Iași, 2011.
- KANT, Immanuel, *Critica facultății de judecare*, traducere, studiu introductiv [...] de Rodica Croitoru, Editura ALL, București, 2007, 2008.
- KAYSER, Wolfgang, *Opera literară*, traducere de H.R. Radian, Editura Univers, București, 1979.
- KRISTEVA, Julia, *Sēmeiōtikē: recherches pour une sémanalyse*, Éditions du Seuil, Paris, 1969.
- LAIGNEL-LAVASTINE, Alexandra, *Cioran, Eliade, Ionesco: Uitarea fascismului. Trei intelectuali români în vâltoarea secolului*, traducere din franceză de Irina Mavrodin, EST-Samuel Tastet Éditeur, București, 2004.

- LASZLO Alexandru, *Exerciții de singurătate. Însemnări pe blog (2011)*, Editura Herg Benet, București, 2012.
- LASZLO Alexandru, *Tutti frutti. Însemnări pe blog (2012)*, Editura Herg Benet, București, 2013.
- LASZLO Alexandru, *Viața de zi cu zi. Însemnări pe blog (2010)*, Editura Herg Benet, București, 2011.
- LESSING, Gotthold Ephraim, *Laocoon*, în *Opere*, vol. I, în românește de Lucian Blaga, studiu introductiv de Paul Langfelder, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958.
- LIPPS, Theodor, *Estetica. Psihologia frumosului și a artei*, partea I: *Bazele esteticii*, vol. I, traducere de Grigore Popa, prefață de Victor Ernest Mașek, Editura Meridiane, București, 1987.
- LOVINESCU, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. 1-2, București, Editura Minerva, 1973.
- LOVINESCU, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. I-III, București, Editura Minerva, 1981.
- LOVINESCU, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane. 1900-1937*, postfață de Eugen Simion, București, Editura Minerva, 1989.
- LOVINESCU, Eugen, *Istoria civilizației române moderne*, vol. III: *Legile formației civilizației române*, București, Editura „Ancora”, 1926.
- LOVINESCU, Eugen, *T. Maiorescu și contemporanii săi*, ediție îngrijită de Z. Ornea și Maria Simionescu, București, Editura Minerva, 1974.
- MACEDONSKI, Alexandru, *Excelsior*, Chișinău, Editura Litera, 1997.
- MAIORESCU, Titu, *Critice*, prefață de Gabriel Dimisianu, București, Editura Minerva, 1989.
- MANOLESCU, Nicolae, *Contradicția lui Maiorescu*, București, Editura Cartea Românească, 1970.
- MANOLESCU, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
- MICU, Dumitru, „*Gîndirea*” și *gîndirismul*, București, Editura Minerva, 1975.
- MICU, Dumitru, *Istoria literaturii române. De la creația populară la postmodernism*, Editura Saeculum, București, 2000.
- MIHĂIEȘ, Mircea, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, ediția a II-a revăzută, Iași, Editura Polirom, 2005.
- MIHĂILESCU, Florin, *E. Lovinescu și antinomiile criticii*, București, Editura Minerva, 1972.
- MOUTSOPOULOS, Evanhélos, *Formă și subiectivitate în estetica lui Kant*, traducere și studiu introductiv de Rodica Croitoru, Editura Antet XX Press, București, 2013.
- MUNTEANU, Romul, *Cultura europeană în epoca luminilor*, vol. I-II, Editura Minerva, București, 1981.
- NEGOIȚESCU, Ion, *Scriitori moderni*, București, Editura pentru Literatură, 1966.
- NEGRICI, Eugeniu, *Iluziile literaturii române*, ediția a II-a, BucurGenurileești, Editura Polirom, 2017.

- NEGRUZZI, Costache, în: *Opere alese*, vol. I, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957.
- NEMOIANU, Virgil, *Opere*, vol. 2: *Trilogia Romantismului*, traducere de Alina Florea, Sanda Aronescu, Manuela Cazan, [...], Editura Spandugino, București, 2014.
- NEMOIANU, Virgil, *Opere*, vol. 4: *Studii și reflecții: literatură – societate – religie*, București, Editura Spandugino, 2015.
- NEMOIANU, Virgil, *Opere*, vol. 5: *România și liberalismele ei. Tradiție și libertate*, București, Editura Spandugino, 2016.
- NEMOIANU, Virgil, *Opere*, vol. 6: *Cunoaștere lirică și modele ideologice la Ștefan Aug. Doinaș*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, Editura Spandugino, 2016.
- NEMOIANU, Virgil, *Opere*, vol. 7: *O teorie a secundarului. Imperfecțiune și înfrângere*, traducere din limba engleză de Livia Szász și Carmen-Veronica Borbély, București, Editura Spandugino, 2017.
- NEUMANN, Victor, *Ideologie și fantasmagorie. Perspective comparative asupra istoriei gândirii politice în Europa Est-Centrală*, Iași, Polirom, 2001.
- NEUMANN, Victor, *Istoria evreilor din România. Studii documentare și teoretice*, prefață de Pompiliu Teodor și Paul Cornea, Timișoara, Editura Amarcord, 1996.
- NOICA, Constantin, *Pagini despre sufletul românesc*, București, Editura Humanitas, 2010.
- ORNEA, Zigu, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995.
- ORNEA, Zigu, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, Editura Eminescu, 1980.
- PAREYSON, Luigi, *Estetica. Teoria formativității*, traducere și prefață de Marian Papahagi, Editura univers, București, 1977.
- PARRET, Herman, *Sublimul cotidianului*, traducere de Magda Jeanrenaud, prefață de Sorin Alexandrescu, Editura Meridiane, București, 1996.
- PATAPIEVICI, Horia-Roman, *Partea nevăzută decide totul*, Editura Humanitas, București, 2015.
- PÂRVULESCU, Ioana, *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*, București, Editura Humanitas, 2009.
- PECICAN, Ovidiu (ed.), *Europa în gândirea românească interbelică*, Iași, Editura Institutul European, 2008.
- PECURARIU, Ioan, *Elemente de estetică*, Tipografia G. Matheiu, Năsăud, 1909.
- PETRESCU, Dumitru, *G. Bogdan-Duică. Studiu monografic*, București, Editura Minerva, 1978.
- PETRESCU, Liviu, *Scriitori români și străini. Eseuri*, Cluj, Editura Dacia, 1973.
- PILLAT, Dinu, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*, ediție îngrijită de Monica Pillat și George Ardeleanu, note [și] notă asupra ediției de Monica Pillat, prefață și dosar de referințe critice de George Ardeleanu, București, Editura Humanitas, 2013.
- PIRU, Alexandru, *Panorama deceniului literar românesc 1940-1950*, București, Editura pentru Literatură, 1968.

- PLATON, *Banchetul*, traducere, studiu introductiv și note de Petru Creția, Editura Humanitas, București, 2006.
- PLATON, *Carmides*, în *Opere*, vol. I, ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, studiu introductiv de Ion Banu, traducere, note introductive și note la *Charmides* de Simina Noica, Editura Științifică, București, 1974.
- PLATON, *Opere*, vol. V, traducere de Andrei Cornea, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- PLATON, *Opere complete*, vol. II, ediție îngrijită de Petru Creția, Constantin Noica și Cătălin Partenie, Editura Humanitas, București, 2001.
- PLATON, *Phaidros*, traducere, lămuriri preliminare și note de Gabriel Liiceanu, București, Editura Humanitas, 2006.
- PLEȘU, Andrei, *Minima moralia. Elemente pentru o etică a intervalului*, ediția a doua, Editura Humanitas, București, 1994.
- POPOVICI, Vasile, *Lumea personajului. O sistematică a personajului literar*, Editura Echinoc, Cluj-Napoca, 1997.
- RANCIÈRE, Jacques, *Le partage du sensible. Esthétique et politique*, La Fabriques-éditions, Paris, 2000. (Ediția românească : RANCIÈRE, Jacques, *Împărțirea sensibilului. Estetică și politică*, traducere și notă introductivă de Ciprian Mihali, Editura Idea Design & Print, Cluj, 2012).
- RANCIÈRE, Jacques, *Le spectateur émancipé*, La Fabriques-éditions, Paris, 2008.
- ROPARS-WUILLEUMIER, Marie-Claire, *L'image dans le langage*, în: Henri Meschonnie (à l'initiative de), *Le langage comme défi*, Presses Universitaires de Vincennes (Université Paris VIII), Paris, 1991, pp. 149-158.
- ROUSSEAU, Jean-Jacques, *Confesiuni*, vol. I, traducere și prefață de Pericle Martinescu, Editura pentru Literatură, București, 1969.
- ROUSSEAU, Jean-Jacques, *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes*, introduction, commentaires et notes explicatives par J.-L. Lecercle, Paris, Éditions Sociales, 1954.
- ROUSSEAU, Jean-Jacques, *Dialogues. I*, în: idem, *Oeuvres complètes*, tome quatrième, Paris, Librairie de Firmin-Didot et Cie, 1883.
- RUSSELL, Bertrand, *Elogiul inactivității*, cu o nouă prefață de Anthony Gottlieb, cu o introducere de Howard Woodhouse, traducere din limba engleză de Ciprian Șiulea, București, Editura Vellant, 2016.
- SCHLEIERMACHER, Friedrich Daniel Ernst, *Hermeneutica*, traducere, note și studiu introductiv de Nicolae Râmbu, Editura Polirom, Iași, 2001.
- SCHMIED-KOWARZIK, Wolfdietrich (Hrsg.), *Verstehen und vertändigung*, Verlag Königshausen & Neumann GmbH, Würzburg, 2002.
- SCRISORI către Tudor Vianu, II (1936-1949), ediție îngrijită de Maria Alexandrescu Vianu și Vlad Alexandrescu, note de Vlad Alexandrescu, Editura Minerva, București, 1994.
- SIMION, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim*, [vol.] I: *Există o poetică a jurnalului?*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Virtual, 2010.
- SIMION, Eugen, *Genurile biograficului*, vol. I, București, Editura Tractus Arte, 2018.

- SÎRBU, I[on], *Camil Petrescu*, Iași, Editura Junimea, 1973.
- SMEU, Grigore, *Istoria esteticii românești*, vol. I-II, București, Editura Academiei Române, 2008-2009.
- STANCA, Radu, *Aquarium. Eseuri programatice*, selecția textelor și cuvânt înainte de Ion Vartic, ediție îngrijită de Marta Petreu, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2000.
- TILGHMAN, Benjamin R., *Ethics and Aesthetics. The View from Eternity*, London, Macmillan Press, 1991.
- TITIENI, Livia, „*La Douce France*“. *Un viitor al trecutului? Studii de literatură franceză modernă și contemporană*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2016.
- TODOROV, Tzvetan, *Grădina nedesăvârșită. Gândirea umanistă în Franța*, traducere din limba franceză de Delia Șepetean Vasiliu, București, Editura Trei, 2002.
- TODOROV, Tzvetan, *Viața comună. Eseu de antropologie generală*, traducere din franceză de Geanina Tivdă, București, Editura Humanitas, 2009.
- TOMUȘ, Mircea, *Carnet critic*, București, Editura pentru Literatură, 1969.
- ȚARĂLUNGĂ, Ecaterina, *Tudor Vianu. Monografie*, Editura Cartea Românească, București, 1984.
- VARTIC, Ion, *Cioran naiv și sentimental*, ediția a III-a revăzută și adăugită, Iași, Editura Polirom, 2011.
- VARTIC, Ion: *Ibsen și „teatrul invizibil“*. *Preludii la o teorie a dramei*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995.
- VARTIC, Ion, *Modelul și oglinda*, București, Editura Cartea Românească, 1982.
- VÂRGOLICI, Teodor, *Interferențe literare româno-franceze*, București, Editura Univers, 1977.
- VIANU, Tudor, *Dualismul artei*, București, [s.n.], 1925.
- VIANU, Tudor, *Estetica*, studiu de Ion Ianoși, București, Editura pentru Literatură, 1968.
- VIANU, Tudor, *Postume*, cu o postfață de Ion Ianoși, București, Editura pentru Literatură Universală, 1966.
- VLAD, Ion, *Convergențe (Concepte și alternative ale lecturii)*, Cluj, Editura Dacia, 1972.
- VULCĂNESCU, Mircea, «*Tânăra generație*», ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Editura Compania, 2004.
- WITTGENSTEIN, Ludwig, *Tractatus logico-philosophicus*, traducere din germană de Mircea Dumitru și Mircea Flonta, Notă istorică și În ajutorul cititorului de Mircea Flonta, note de Mircea Dumitru, București, Editura Humanitas, 2001.
- WOOLF, Virginia, *Eseuri alese*, vol. I: *Arta lecturii*, București Editura RAO, 2007.
- ZAMFIRESCU, George Mihail, *Mărturii în contemporaneitate*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii, bibliografie de Valeriu Râpeanu, Editura Minerva, București, 1974.
- ZARIFOPOL, Paul, *Artiști și idei literare*, București, Editura „Adevărul“, [1930].

I.2. Studii și articole

- BARTHES, Roland, „La Censure et le censurable“, în: *Communication*, 9, 1967, pp. 2-27.
- CERNAT, Paul, „The young Eugen Ionescu between Dada existentialism and the Balkan tradition of the absurd“, în: *World Literature Studies*, no. 2, vol. 7, 2015, pp. 36-48.
- C.L., „Democrația și literatura“, în: *Cetatea literară*, an. I, 1925, nr. 1, 19 decembrie.
- CRAINIC, Nichifor, „Iisus în țara mea“, *Gândirea*, an II, nr. 11-12, 5 ianuarie 1923, pp. 117-120.
- CRAINIC, Nichifor, „Pagini literare“ [Recenzie], în: *Gândirea*, anul XIV, nr. 8, octombrie 1935, p. 440.
- CRAINIC, Nichifor, „Parsifal“, în: *Gândirea*, an III, nr. 8-9-10, 20 ianuarie 1924, pp. 181-186.
- CRIȘAN, Sorin, „Gheorghe Bogdan-Duică și «Societatea de mâine»“, în Steluța Pestrea-Suciu, Monica Tatușescu, *Bogdanii – o familie de cărturari (Lucrările Simpozionului din 17-18 februarie 1994)*, Brașov, Biblioteca Județeană „George Barițiu“, 1995, pp. 82-90.
- DRAGNEA, Radu S., în articolul „Un critic sfios de tranziție“, în: *Drum drept*, I, 1913, nr. 7-8, p. 451.
- DUMITRIU, Dana, „Inteligența modernă și sentimentalismul provincial“, în: *Convorbiri literare*, nr. 6 (66), iunie 1975.
- FILOTTI, Eugen, „Gândul nostru“, în: *Cuvântul liber*, seria a II-a, nr. 1, 26 ianuarie 1924, p. 3.
- SIMMEL, Georg, *Zur Philosophie des Schauspielers*, în: *Der Morgen. Wochenschrift für deutsche Kultur*, begründet und hrsg. von Werner Sombart, zusammen mit Richard Strauss, Georg Brandes und Richard Muther unter Mitwirkung von Hugo von Hofmannsthal 2. Jg., No. 51/52, Berlin, 18. Dezember 1908, pp. 1685-1689. [URL consultat la 25 iunie 2015: <http://www.socio.ch/sim/schau08.htm>].

II. Bibliografie teatrală

II.1. Cărți

- ALTERESCU, Simion (coord.), *Istoria teatrului în România*, vol. III (1919-1944), București, Editura Academiei R.S.R., 1973.
- ALTERESCU, Simion, „Omul de teatru Mihail Sebastian“, în: *Contemporanul*, an X, nr. 22, 3 iunie 1955.
- ASACHI, Gheorghe, *Opere*, vol. 1: *Versuri și teatru*, București, Editura Minerva, 1973.
- BERLOGEA, Ileana; MUNTEAN, George (Ed.), *Pagini din istoria gândirii teatrale românești*, Editura Meridiane, București, 1972.
- BLAGA, Iosif, *Teoria dramei. Cu un tratat introductiv despre frumos și artă*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și glosar de Serafim Duicu, Craiova, Scrisul Românesc, 1995.
- BOTEZ, Octav, *Scrieri*, ediție îngrijită de Ilie Dan, cu o prefață de Zaharia Sângeorzan, Iași, Editura Junimea, 1977.
- BRĂDĂȚEANU, Virgil, *Comedia în dramaturgia românească*, Editura Minerva, București, 1970.
- CARAGIALE, Ion Luca, *Opere*, vol. II: *Teatru. Scrieri despre teatru. Versuri*, ediție îngrijită și cronologie de Stanciu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav, prefață de Eugen Simion, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.

- CARAGIALE, Ion Luca, *Opere*, vol. I: *Proză literară*, ediție îngrijită și cronologie de Stanciu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav, prefață de Eugen Simion, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
- CEUCA, Justin, *Teatrolgia românească interbelică (Aspecte teoretice)*, Editura Minerva, București, 1990.
- CIORĂNESCU, Alexandru, *Teatrul românesc în versuri și isoarele lui*, București, Casa Școalelor, 1943.
- CIPRIAN, George, *Capul de rățoi*, în: *Scrieri*, vil. II, București, Editura pentru Literatură, 1965, p. 120.
- DIDEROT, Denis, *Paradox despre actor*, în: *Opere alese*, vol. II, în românește de Gellu Naum, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1957.
- IONESCO, Eugène, *Rhinocéros*, texte intégral, dossier réalisé par Olivier Rocheteau, lecture d'image par Ferrante Ferranti, Éditions Gallimard (Folioplus Classiques), 2010.
- IONESCU, Gelu, *Cartea lui Prospero. Eseuri despre douăsprezece piese de William Shakespeare*, București, Editura Humanitas, 2017.
- IVAȘCU, George, *Din istoria teoriei și criticii literare românești (1812-1866)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1967.
- LEHMANN, Hans-Thies, *Teatrul postdramatic*, traducere din limba germană de Victor Scoradeț, București, Editura Unitext, 2009.
- LIVESCU, Ion, *Aminiri și scrieri despre teatru*, București, Editura pentru literatură, 1967.
- MANEA, Aureliu, *Spectacole imaginare*, prefață de Nicolae Prelipceanu, postfață de Paul Salzberger, București, Editura Eikon, 2018.
- MASSOFF, Ioan, *Istoria Teatrului Național din București: 1877-1937*, București, Editura Alcaly, [s.a.].
- MASSOFF, Ioan, *Teatrul românesc*, vol. VIII, București, Editura Minerva, 1981.
- MÂNDRA, Vicu, *Jocul situațiilor dramatice*, București, Editura Eminescu, 1978.
- MEYERHOLD, Vsevolod E., *Despre teatru*, traducere, note și postfață de Sorina Bălănescu, Fundația Culturală „Camil Petrescu”, București, 2011.
- PAGINI din istoria gândirii teatrale românești*, texte alese, prefață și note de Ileana Berlogea și George Muntean, București, Editura Meridiane, 1972.
- PAGNOL, Marcel, *Topaze*, Paris, Fasquelle éditeur, 1930.
- PETICĂ, Ștefan, *Opere*, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1938.
- PETRESCU, Camil, *Comentarii și delimitări în teatru*, ediție, studiu introductiv, note de Florica Ichim, București, Editura Eminescu, 1983.
- PETRESCU, Camil, *Teze și antiteze. Eseuri alese*, ediție îngrijită, prefață și tabel cronologic de Aurel Petrescu, București, Editura Minerva, 1971.
- PIRANDELLO, Luigi, *Teatru*, traducere de Alexandra Bărcăcilă [et al.], studiu introductiv de Florian Potra, Editura pentru Literatură Universală, București, 1967.
- SADOVEANU, I.M., *Scrieri*, text ales, stabilit și note, comentarii de I. Opreșan, vol. V: *Reflecții și disocieri. Teorie teatrală*, Editura Minerva, București, 1978.

- SILVESTRU, Valentin, *Caligrafii pe cortină. Cinci glose critice*, București, Editura Eminescu, 1974.
- SILVESTRU, Valentin, *Personajul în teatru*, Editura Meridiane, București, 1966.
- VIANU, Tudor, *Arta actorului*, Editura Vremea, București, 1932.
- WAGNER, Richard, *Opera și drama*, traducere din limba germană de Cristina-Maria Crăciun, cuvânt înainte de Vasile Morar, postată de Victor Ioan Frunză, Editura Nemira, București, 2011.

II.2. Studii și articole

- BARCAROIU, Constantin, „Teatrul ca factor educativ și cultural“, în *Societatea de mâine*, an. XV, nr. 4, 1938, p. 150.
- BOGDAN-DUICĂ, Gheorghe, „Dramaturgia lui Lucian Blaga“, în: *Națiunea*, nr. 64, 30 martie 1927, p. 2; nr. 113, 2 iunie 1927, p. 2.
- BOGDAN-DUICĂ, Gheorghe, „Meșterul Manole“, în: *Națiunea*, nr. 201, 23 septembrie 1927, p. 2-3.
- BREAZU, Ion, „Rolul teatrului în societate“, în *Societatea de mâine*, an. II, nr. 16-17, 1925, pp. 291-292.
- HOSSU, Petre, „Marginalii la teatrul lui Lucian Blaga“, în: *Transilvania*, anul 73, nr. 11, noiembrie 1942, pp. 826-841.
- HOSSU, Petre, „Spre o dialectică a tragediei“, în: *Luceafărul*, an IV, nr. 6, 1944, pp. 178-188.
- LOVINESCU, Eugen, „Comicul dureros“, în: *Rampa*, anul I, nr. 50, 23 octombrie 1915, p. 1
- LOVINESCU, Eugen, „În marginea teatrului grec“, în: *Sburătorul*, anul I, nr. 25, 4 octombrie 1919, pp. 569-571.
- LOVINESCU, Eugen, „Jocul apelor“, în: *Sburătorul*, anul I, nr. 7, 29 octombrie 1921, p. 175.
- LOVINESCU, Eugen, „Lipsa de originalitate a teatrului lui Caragiale“, în: *Flacăra*, anul IV, nr. 40, 18 iulie 1915, pp. 409-410.
- LOVINESCU, Eugen, „Marioara Voiculescu sau despre celebritate“, în: *Flacăra*, anul IV, nr. 21, 7 martie 1915, pp. 187-188.
- LOVINESCU, Eugen, „Scrisoarea pierdută“, în: *Rampa*, anul I, nr. 174, 25 aprilie 1915, p. 275.
- LOVINESCU, Eugen, „Spectator într-un fotoliu: «Apus de soare» de Delavrancea“, în: *Flacăra*, anul III, nr. 11, 27 decembrie 1914, p. 75.
- LOVINESCU, Eugen, „Teatrul Național: «Bujoreștii», comedie în patru acte de Caton Theodorian“, II, în: *Flacăra*, anul III, nr. 28, 25 aprilie 1915, p. 275.
- LOVINESCU, Eugen, „Teatrul Național: În jurul unei piese caracteristice: «Amicul Teddy», în *Flacăra*, nr. 1, 17 octombrie 1915, p. 575.
- LOVINESCU, Eugen, „Teatrul Național: «Ringala», dramă istorică în cinci acte de Victor Eftimiu“, II, în: *Flacăra*, anul IV, nr. 25, 4 aprilie 1915, p. 238.
- LOVINESCU, Eugen, „Teatrul Regina Maria: «Căminul» (Le Berçail), piesă în trei acte de Henry Bernstein“, în: *Flacăra*, anul V, nr. 6, 21 noiembrie 1915, p. 71.

- LOVINESCU, Eugen, „Teatrul Regina Maria: închiderea stagiunii“, în: *Flacăra*, anul V, nr. 29, 30 aprilie 1916, pp. 351-352.
- LOVINESCU, Eugen, „Teatrul Voiculescu-Bulandra: «Îndrăgostita», comedie în trei acte de Georges de Porto-Riche“, în: *Flacăra*, anul V, nr. 52, 10 octombrie 1915, p. 563.
- MARINO, Adrian, „Teatral sau dramatic?“, în: *Ramuri*, nr. 5, 1970, p. 10.
- PAKEROW, Leonard, „O nouă fază pentru Thalia Română în Ardeal“, în *Societatea de mâine*, an. IV, nr. 41-42-43, 1927, p. 495.
- PÂRVULESCU, Ioana, „Îmblânzitorul“, în: *România literară*, nr. 17, 2-8 mai 2001, p. 7.
- PUȘCARIU, Sextil, „Henrik Ibsen. Studiu critic“, în *Familia*, nr. 19, 11/23 mai, 1897, pp. 217-219; nr. 21, 25 mai (6 iunie), 1897, pp. 248-249.
- ȘERBAN, V. [Vintilă Russu-Șirianu], „Cronica literară“, în: *Flacăra*, anul VIII, nr. 13-14, iunie, 1923, p. 211-212.
- VORNIC, Tiberiu, „Teatrul ca factor al progresului social“, în *Societatea de mâine*, an. I, nr. 1, 1924, p. 12.

III. Mihail Sebastian

III.1. Opera

- SEBASTIAN, Mihail, *Accidentul*, postfață de Aureliu Goci, București, Editura Minerva, 2017.
- SEBASTIAN, Mihail, *Eseuri. Cronici. Memorial*, ediție îngrijită și prefață de Cornelia Ștefănescu, București, Editura Minerva, 1972.
- SEBASTIAN, Mihail, *Întâlniri cu teatrul*, studiu introductiv și antologie de Cornelia Ștefănescu, București, Editura Meridiane, 1969.
- SEBASTIAN, Mihail, *Jocul de-a vacanța*, tabel cronologic, prefață, note și bibliografie de Antol Germanschi, București, Editura Albatros, 1984.
- SEBASTIAN, Mihail, *Jurnal. 1935-1944*, text îngrijit de Gabriela Omăt, prefață și note de Leon Volovici, Editura Humanitas, București, 1996.
- SEBASTIAN, Mihail, *Jurnal II. Jurnal indirect. 1926-1945*, texte culese din mass-media vremii și cuvânt înainte de Teșu Solomonovici, prefață de Eugen Simion, Editura Teșu, București, 2006.
- SEBASTIAN, Mihail, *Opere*, vol. I. *Proză*, ediție coordonată de Mihaela Constantinescu-Podocea, text ales și stabilit, note, comentarii și variante [de] Mihaela Constantinescu-Podocea și Oana Safta, prefață de Eugen Simion, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2011.
- SEBASTIAN, Mihail, *Opere*, vol. II. *Teatru. Corespondență*, ediție coordonată de Mihaela Constantinescu-Podocea, text ales și stabilit, note, comentarii și variante de Mihaela Constantinescu-Podocea, Liliana Corobca și Petru Costea, prefață de Eugen Simion, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2011.
- SEBASTIAN, Mihail, *Opere*, Vol. III. *Publicistică (1926-1929)*, ediție coordonată de Mihaela Constantinescu-Podocea, text ales și stabilit, note, comentarii și variante [de] Mihaela Constantinescu-Podocea, Oana Safta și Petruș Costea, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2013.

SEBASTIAN, Mihail, *Opere*, vol. IV. *Publicistică (1930-1932)*, ediție coordonată de Mihaela Constantinescu-Podocea, text ales și stabilit, note și comentarii [de] Oana Safta și Petru Costea, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2013.

SEBASTIAN, Mihail, *Opere*, Vol. VI. *Publicistică (1935)*, ediție coordonată de Mihaela Constantinescu-Podocea, text ales și stabilit, note, comentarii și variante [de] Oana Safta și Petruș Costea, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2014.

SEBASTIAN, Mihail, *Opere alese*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Vicu Mândra, vol. I: Teatru, București, E.S.P.L.A., 1956.

III.2. Bibliografie critică

III.2.1. Cărți

BARBU, Nicolae, *Drumul creației lui Mihail Sebastian. Schiță monografică*, Iași, 1955.

BUCUR, Romulus, *Mihail Sebastian*, monografie, antologie comentată, receptare critică, Brașov, Editura Aula, 2007.

CUBLEȘAN, Constantin, (coord.), *Mihail Sebastian. Teatru. Dicționar de personaje*, București, Editura Hasefer, 2007.

ELVIN, B., *Teatrul lui Mihail Sebastian*, București, E.S.P.L.A., 1955.

IOVĂNEL, Mihai, *Evreul improbabil. Mihail Sebastian: o monografie ideologică*, Editura Cartea Românească, București, 2012.

MANIU, Adrian, *Meșterul*, București, Editura „Cartea Românească” / Institutul de Arte Grafice Rasidescu, [1922].

MIHAIL Sebastian, antologie, prefață, tabel cronologic și bibliografie de Anatol Ghermanschi, Editura Eminescu, București, 1981.

PETREU, Marta, *Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu – Mihail Sebastian*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Polirom, Iași, 2010.

PÎRVAN-JENARU, Dana, *Sebastian și lumea lui*, cuvânt înainte de Mihai Zamfir, Editura Art, PLATON, *Dialoguri*, traducere de Cezar Papacostea, Editura IRI, București, 1995.

ȘTEFĂNESCU, Cornelia, *Mihail Sebastian*, Editura Tineretului, București, 1968.

TRANDAFIR, Constantin, *Mihail Sebastian. Între viață și ficțiune*, București, Editura Fundației Culturale Libra, 2007.

III.2.2. Studii și articole

BĂRNA, Nicolae, „Mihail Sebastian“, în: *Contemporanul. Ideea Europeană*, nr. 1, 1 ianuarie 2006.

DIMISIANU, Gabriel, „Posteritatea lui Sebastian“, în: *România literară*, nr. 17, 26 aprilie 2013, p. 5.

DIMISIANU, Gabriel, „Mihail Sebastian – Observări și ipoteze: [anchetă]“, în: *Axioma*, anul 8, nr. 8, august 2007, pp. 4-5.

DUMITRIU, Dana, „Mihail Sebastian și domnișoara de Stermaria“, în: *România literară*, an VIII, nr. 20, 15 mai 1975.

- MIHĂILESCU, Dan C., „Plecând de la Sebastian“, în: *Idei în dialog*, nr. 10 (37), octombrie 2007, p. 7.
- PETRESCU, Camil, „«Insula» lui Mihail Sebastian“, în: *Revista Fundațiilor Regale*, XIV (serie nouă), nr. 10-11, octombrie-noiembrie 1947, pp. 149-150.
- SIMION, Eugen, „Mihail Sebastian. Ipoteze“, în: *Cultura*, anul 3, nr. 34, 30 august 2007, p. 7.
- TISMĂNEANU, Vladimir, *Din nou despre radicalism și demonism: Nae Ionescu, M. Sebastian și extremismul revoluționar*, url: <https://tismaneanu.wordpress.com/2010/01/03/radicalism-si-demonism-nae-ionescu-m-sebastian-si-extremismul-revolutionar-updated/>
- VARTIC, Ion, „«Grodek». A treia variantă“, în: *România literară*, an 44, nr. 1, 2011, pp. 12-13.
- VASINIUC, Tiberius, „Începuturile publicisticii dramatice la Mihail Sebastian“, în: *Symbolon*, nr. 29, 2015, pp. 93-99.
- VASINIUC, Tiberius, „Mihail Sebastian and the theatre of the literature“, în: *DramArt. Revistă de științe teatrale*, nr. 5, 2016, pp. 207-225.
- VASINIUC, Tiberius, „Mihail Sebastian și scrierile intimiste. De la teatralitate la iluzia realității“ / „Mihail Sebastian and the Intimist Writings. From Theatricality to the Illusion of Reality“, în: *Colocvii teatrale / Theatrical Colloquia*, nr. 23, 2017, pp. 79-98, 257-276.

IV. Dicționare

- ARON, Paul; SAINT-JACQUES, Denis; VIALA, Alain (dir.), *Le Dictionnaire du Littéraire*, PUF, Paris, 2002.
- HANGIU, I., *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, ediția a III-a, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004.
- MARINO, Adrian, *Dicționar de idei literare*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973.
- POP, Ion (coord.), *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. I: A-D, coordonare și revizie științifică: Ion Pop, București, Editura Didactică și Pedagogică, [1997].